

ישראל/השטחים הפלשתיניים הכבושים

המצור הישראלי על רצועת עזה וההגבלות שמטילה ישראל על חופש התנועה בכדי להגן על התנחלויות בלתי-חוקיות בגדה המערבית, לצד התקפות הרקטות הפלשתיניות חסרות ההבחנה על ערים ישראליות וההפרות החמורות שביצעו פתח וחמאס זה נגד תומכיו של זה, היו המרכיבים העיקריים במשבר זכויות האדם ב-2008 בשטחים הפלשתיניים שתחת כיבוש ישראלי.

כמחצית מן הפלשתינאים שנהרגו בפעולות צבאיות של ישראל בשטחים לפני שנכנס לתוקף הסכם הפסקת האש בין חמאס לישראל היו אזרחים. במחצית הראשונה של השנה נהרגו ברצועת עזה יותר פלשתינאים מאשר בגדה המערבית וברצועת עזה גם יחד בכל שנת 2007.

המצור שהטילה ישראל על רצועת עזה החריף את המשבר ההומניטארי ממנו סבלו מיליון וחצי תושבי הרצועה. בגדה המערבית המשיכה ישראל להטיל מגבלות מכבידות על חופש התנועה של פלשתינאים.

ארגונים פלשתיניים חמושים ירו רקטות ופגזי מרגמה באורח חסר הבחנה לתוך ערים ישראליות, ובעיקר שדרות, הרגו ארבעה אזרחים ישראלים ופצעו אחרים. פתח וחמאס, המפלגות הפלשתיניות השולטות בגדה המערבית וברצועת עזה, בהתאמה, היו אחראיות להפרות נרחבות של זכויות האדם שביצעו בניסיון להטיל את מרותן ולנקום על הפרות הצד השני.

ארגונים פלשתיניים חמושים בעזה המשיכו להחזיק כבן ערובה בחייל גלעד שליט, שנחטף בחודש יוני 2006.

ישראל

רצועת עזה

למצור הכולל שהטילה ישראל על רצועת עזה היו השלכות הומניטאריות וכלכליות חמורות על האוכלוסייה האזרחית. ההגבלות שהמשיכה ישראל לאכוף על הרצועה גם לאחר שנכנסה לתוקף הפסקת האש בחודש יוני, פגעו בזמינותם של מוצרי יסוד ובאספקת שירותים חיוניים. היקף הסחורות שיובאו לרצועה בחודש ספטמבר עמד על 30 אחוזים מזה שהתירה ישראל בחודש דצמבר 2005. האיסור המוחלט שמטילה ישראל על יצוא מהרצועה נותר בעינו.

ישראל היא ספקית החשמל העיקרית וספקית הדלק היחידה של רצועת עזה. לפיכך, פגעו ההגבלות שהטילה על אספקתם פגיעה קשה בתחבורה כמו גם בשאיבת המים, בטיפול בשפכים ובמתקני התברואה.

נוסף לכך, המשיכה ישראל להגביל את יציאתם של פלשתינאים מרצועת עזה. הגבלות אלה נסמכות על שיתוף פעולה עם מצרים לאורך גבולה עם הרצועה, ובייחוד בכל הנוגע למעבר רפיח.

במחצית הראשונה של השנה, התירה ישראל לאנשים שנזקקו לטיפול רפואי לצאת מהרצועה רק במקרי חירום מועטים. בחודש יולי הורשה קומץ סטודנטים שזכו במלגות לימוד בחו"ל לצאת. בחודשים אוגוסט וספטמבר הקלה ישראל מעט את ההגבלות והתירה יציאה מהרצועה במקרי חירום רפואיים רבים יותר. בחודש ספטמבר יצאו למצרים דרך מעבר רפיח למעלה מארבעת אלפים פלשתינאים, בהם 1,100 עולי רגל. עם זאת, הרשויות המצריות מנעו מכ-800 סטודנטים לצאת מהרצועה ללימודים בחו"ל. רובם הגדול של הסטודנטים נותרו כלואים ברצועת עזה, ללא יכולת לצאת ללימודים. שרת החוץ ציפי לבני כתבה בחודש יולי כי מדיניות זו מבוססת על החלטת הקבינט הביטחוני מחודש ספטמבר 2007, שהכריזה כי רצועת עזה היא "ישות עוינת".

בחודש נובמבר הטילה ישראל מצור מוחלט כמעט על הרצועה, כפעולת תגמול על גל של התקפות רקטות פלשתיניות. המצור, שניתק את הרצועה מאספקת מזון וסיוע רפואי, כמו גם דלק, הביא להשעיה של חלוקת המזון של האו"ם ל-750,000 בני אדם, וגרם להפסקות חשמל שכיחות.

הרג פלשתינאים ואי-מיצוי הדין מצד ישראל

בין החודשים ינואר ויוני 2008, הרגו כוחות ישראליים במהלך מבצעים צבאיים 388 לוחמים ואזרחים פלשתינאים ברצועת עזה, כמחציתם אזרחים; 59 מההרוגים היו ילדים. בגדה המערבית הרגו הכוחות הישראליים בין חודש ינואר לסוף חודש אוקטובר 41 פלשתינאים, 15 מהם אזרחים. בפעולה הצבאית הגדולה ביותר, שהתקיימה ברצועת עזה בין ה-27 בפברואר וה-3 במארס, נהרגו 107 פלשתינאים, יותר ממחציתם אזרחים. ארגון Human Rights Watch בחן את אחד האזורים שנתפסו בידי הכוחות הישראליים במהלך המבצע ומצא בארבעה מקרים ראיות משמעותיות לכך שהכוחות הישראליים ירו במכוון על חמישה אנשים, בהם אזרחים, אנשי צוות רפואי ולוחמים שיצאו ממעגל הלחימה, והרגו אותם. נראה כי בהתקפות אחרות לא נקטו אחרות הכוחות הישראליים בכל אמצעי הזהירות האפשריים על-מנת להבטיח כי המטרות אליהן כוונו הן צבאיות בלבד ולא אזרחיות.

נכון לחודש נובמבר 2008, פתחה מצ"ח בחקירה רשמית לגבי מקרה אחד בלבד של הרג חשוד של אזרחים.

ב-12 באוגוסט הודיע הפצ"ר, תא"ל אביחי מנדלבלית, לסוכנות הידיעות רויטרס, כי ההחלטה שקיבל צוות טנק ישראלי לירות על צלם רויטרס ברצועה ב-16 באפריל הייתה "סבירה". בהתקפה נהרגו הצלם ושמונה אזרחים אחרים, בהם שישה ילדים. לדברי מנדלבלית צוות הטנק נהג כראוי למרות שלא היה ביכולתו לזהות את הצלם כלוחם.

חופש התנועה

ישראל החמירה את ההגבלות הנרחבות, שהיו לעיתים קרובות שרירותיות, שהיא מטילה על חופש התנועה של פלשתינאים בגדה המערבית ובמזרח ירושלים. החל ב-4 בספטמבר 2007 ועד ה-1 בספטמבר 2008, עלה

מספרם של מכשולי התנועה בגדה המערבית מ-572 ל-630. הגבלות אלה מקשות על גישתם פלשתינאים רבים לעבודה, לחינוך, לשירותי בריאות ולביקורים אצל קרובי משפחה וחברים ולעיתים מונעות את אלה לחלוטין.

ההתנחלויות והגדר

תוואי "מכשול ההפרדה", או החומה, שלמעלה מ-80 אחוזים ממנו עוברים בשטח הגדה המערבית, מגביל גם הוא את גישתם של אלפי תושבים פלשתינאים לאדמתם, לשירותים חיוניים כמו חינוך ובריאות ולמים.

נכון לאמצע שנת 2008, היו בהתנחלויות הבלתי-חוקיות בגדה המערבית (להוציא את מזרח ירושלים) למעלה מ-600 מבנים בבנייה ופורסמו מכרזים לבנייתם של 2,400 מבנים נוספים. בחודש יולי אישרה הממשלה בנייה במשכיות, ובכך העניקה לראשונה מזה תשע שנים הכרה רשמית להתנחלות שלא נהנתה קודם לכן ממעמד כזה.

בחודש אוקטובר דיווח הארגון הישראלי לזכויות האדם בצלם על 429 מקרים של אלימות מתנחלים נגד פלשתינאים ורכושם שאירעו בשנת 2008, עלייה של 75% לעומת שנת 2007. מעשי האלימות כללו תקיפה פיזית בנשק חם, הכאה והרס יכולים ורכוש אחר. רק במקרים נדירים עצרו הרשויות הישראליות את הפוגעים או העמידו אותם לדין. בחודש ספטמבר נפצע פרופ' זאב שטרנהל בן ה-77, ממבקריה הבולטים של תנועת ההתנחלות, בהתפוצצות מטען שהונח ליד דלת ביתו.

חקיקה מפלה

ישראל ממשיכה ליישם חוקים ומדיניות המפלים בין בני אדם על בסיס השתייכות אתנית או לאומית. מאז שנת 2002 אוסרת ישראל על פלשתינאים מהשטחים הפלשתיניים הכבושים, הנשואים לאזרחים ישראלים, לחיות עם בני זוגם או בנות זוגן בישראל. בשנת 2007 האריכה הכנסת את תוקף האיסור והחילה אותו על כל שנת 2008. הכנסת גם הרחיבה את היקפו של האיסור, וכיום הוא חל גם על אזרחי איראן, עיראק, סוריה ולבנון הנשואים לישראלים.

בתחום איחוד המשפחות חלה גם התפתחות חיובית – מאז חודש אוקטובר 2007 אישרה ישראל כמעט 32,000 בקשות לאיחוד משפחות בגדה המערבית וברצועת עזה, כשהיא חורגת לראשונה ממדיניות ההקפאה שהטילה על איחוד משפחות בחודש ספטמבר 2000. כ-90,000 בקשות לאיחוד משפחות עדיין תלויות ועומדות.

חוקיה ומדיניותה של ישראל מוסיפים לכפות על עשרות אלפי בדואים בנגב לחיות בערי פחונים בלתי-רשמיות. המדינה מדירה במכוון את הכפרים הבדואים מהליכי התכנון הלאומיים שלה, ובכך מונעת מהם מעמד חוקי. הרשויות הישראליות הרסו בשנת 2008 את מבני המגורים של עשרות בדואים. בתחילת שנת 2008 קיימה ועדה רשמית בראשותו של השופט העליון בדימוס אליעזר גולדברג דיונים פומביים על-מנת לבחון את סוגיית הבעלות על האדמות, אולם נכון לחודש נובמבר עדיין לא פרסמה הוועדה את ממצאיה או המלצותיה.

גירוש מבקשי מקלט

בין התאריכים 23-29 באוגוסט החזיר צה"ל בכפייה למשמורת הרשויות המצריות 91 אזרחים אריתראים, סודאנים וסומאליים שחצו באורח בלתי-חוקי את גבול בסיני ממצרים לישראל. (מצרים לא יידעה את נציבות האו"ם לפליטים על מקום הימצאם של המוחזרים, ועל-פי דיווחים גירשה לסודאן חלק מ-50 הסודאנים שישראל החזירה לתחומה בכפייה בחודש אוגוסט 2007).

הרשות הפלשתינית וחמאס

התקפות על אזרחים ישראלים

במהלך המחצית הראשונה של שנת 2008, ירו ארגונים פלשתיניים חמושים ברצועת עזה רקטות מתוצרת מקומית באורח חסר הבחנה לתוך עיירת הגבול הישראלית שדרות ולאזורים אזרחיים אחרים. בטרם הוכרזה הפסקת האש בחודש יוני נהרגו מירי הרקטות ארבעה אזרחים ישראלים ואנשים נוספים נפצעו. גם לאחר שנכנסה הפסקת האש לתוקף המשיכו ארגונים פלשתיניים חמושים, להוציא את חמאס, לירות לתוך ישראל מספר קטן של רקטות. על-פי דיווחים בתקשורת, עצרו רשויות חמאס באורח זמני מספר חברים בארגון הג'יהאד האיסלאמי שתכננו או ביצעו התקפות רקטות. בתחילת חודש נובמבר ירו חמאס וארגונים פלשתיניים חמושים אחרים למעלה מ-80 רקטות על מטרות בתוך ישראל, כולל על אזורים אזרחיים מיושבים, בתגובה לפעולה צבאית ישראלית שבה נהרגו שישה לוחמים. כבעבר, לא נקטו הרשויות הפלשתיניות בעזה באמצעים כלשהם על-מנת להעמיד לדין מי מהאנשים המעורבים בהתקפות הרקטות.

ב-4 בפברואר הרג מחבל מתאבד פלשתינאי אישה בת 73 ופצע 11 בני אדם נוספים בעיר דימונה שבדרום ישראל. במסיבת עיתונאים שערכו בעזה קיבלו על עצמם גדודי חללי אל-אקצא והחזית העממית לשחרור פלשתינאים אחריות משותפת לפיגוע. אף אחד מאנשי הארגונים שקיבלו על עצמם אחריות למעשה לא נעצר ביד הרשויות הפלשתיניות בעזה ואמצעים משפטיים לא ננקטו נגד איש.

ב-3 במאוס הרג פלשתינאי חמוש ברובה סער שמונה אזרחים ישראלים, ארבעה מהם מתחת לגיל 18, בישיבה בירושלים. היורה, שפעל ככל-הנראה באופן עצמאי, פצע 10 תלמידים אחרים. דוברים בכירים מטעם חמאס העניקו את תמיכתם להתקפה, כמו גם לארבע התקפות אחרות שבהן פגעו פלשתינאים באזרחים ישראלים בירושלים.

לחימה פנים-פלשתינית והיעדר שלטון החוק

כוחות חמאס ברצועת עזה וכוחות הרשות הפלשתינית הנשלטת על-ידי פתח בגדה המערבית ביצעו מעצרים שרירותיים של תומכי המפלגה היריבה, עינו אסירים שעצרו, וסגרו ארגוני צדקה, התארגנויות פוליטיות וארגונים רבים אחרים. הרשות הפלשתינית העמידה אנשים לדין בפני בתי משפט צבאיים, שאינם פועלים על-פי כללי המשפט ההוגן. הפרות אלה התרחשו מאז השתלט חמאס על הרצועה בחודש יוני 2007, והגיעו לשיאן בחודש יולי 2008, לאחר פיצוץ בבית קפה על חוף העיר עזה, בו נהרגו ילדה בת ארבעה וחמישה מחברי הזרוע הצבאית של חמאס, גדודי עז א-דין אל-קאסם. חברי גדודי עז א-דין אל-קאסם, שאינם מוסמכים

לאכופ את החוק, עצרו באורח שרירותי למעלה מ-200 בני אדם. בגדה המערבית הגיבו כוחות הביטחון של הרשות הפלשתינית במעצר שרירותי של למעלה מ-100 בני אדם שנחשבו לתומכי חמאס.

כוחות הביטחון הפלשתיניים עינו עצורים במהלך חקירות, לעיתים עד מוות. ב-14 בפברואר עצר שירות המודיעין הכללי (GIS), הכפוף לנשיא הרשות הפלשתינית מחמוד עבאס, את מאג'ד א-בר'רותי, אימאם מסגד בכפר הסמוך לרמאללה. שמונה ימים לאחר מכן מת אל-בר'רותי, כמעט בוודאות כתוצאה מנזק שנגרם לו במהלך עינויים. ב-13 באפריל עצרו חמושים ברצועת עזה את סאמי עטייה ח'טאב, בכיר לשעבר בשירות המודיעין הכללי של הרשות הפלשתינית; 36 שעות לאחר-מכן מת ח'טאב, כשעל גופו, לדברי פעיל פלשתינאי לזכויות האדם, "סימנים ברורים של עינויים".

בראשית חודש אוגוסט תקפו כוחות חמאס אזור בעיר עזה שנשלט בידי משפחת חיליס. בני המשפחה הואשמו על-ידי חמאס במתן מקלט למבצעי הפיצוץ בבית הקפה שעל חוף הים. בהתקפה נהרגו 12 מבני משפחת חיליס. על-פי דיווחים הוצאו שניים מהם להורג ואנשים אחרים נורו ונפצעו לאחר שנכנעו.

באמצע חודש ספטמבר השתמשו כוחות חמאס בכוח מופרז בניסיון לעצור אנשים מחמולת דור'מוש בעיר עזה. אחד-עשר מבני המשפחה נהרגו בהתנגשויות, בהם שלושה ילדים, ו-43 אנשים נפצעו. בפעולה נהרגו גם שני שוטרים.

על-אף חומרתן של הפרות אלה, לא נקטה הרשות הפלשתינית באמצעים כלשהם על-מנת לחקור אותן או לחייב מישהו לתת עליהן את הדין. רשויות חמאס טענו בתחילת חודש יוני כי הענישו 35 קצינים על "הפרה של זכויות האדם" אך לא סיפקו כל פרטים בנושא.

המאבק בין חמאס לפתח תרם גם למשבר ההומניטארי ברצועת עזה. בחודש אוגוסט עיכבו רשויות חמאס את האספקה הסדירה של דיזל לחברת המים של עיירות החוף ברצועה, גוף הנשלט על-ידי הרשות הפלשתינית ברמאללה.

עונש מוות

בית משפט צבאי ברצועת עזה גזר עונשי מוות על שני נאשמים, בחודש ינואר ובחודש יולי. בגדה המערבית גזר בית משפט צבאי בג'נין עונשי מוות בחודשים אפריל ויולי; בית משפט צבאי בחברון דן גם הוא אדם למוות בחודש אפריל. ברצועת עזה גזר בית משפט אזרחי בחודש אוקטובר עונשי מוות על ארבעה אנשים, בהם אדם בן 22 שהיה קטין בעת שביצע את העבירה המיוחסת לו. בית משפט צבאי בבית-לחם דן למוות גברי בן 24 בחודש נובמבר.

מעורבות בינלאומית של גורמים מרכזיים

ישראל, המדינה הזוכה לתמיכה הרבה ביותר מידי ארצות הברית, קיבלה ממנה בשנת 2008 סיוע צבאי בסך 2.38 מיליארד דולר. וושינגטון לא התנתה העברה של סכומים כלשהם בכך שישראל תציית למשפט

הבינלאומי של זכויות האדם או למשפט ההומניטארי הבינלאומי. ארצות-הברית אימנה וציידה את כוחות הביטחון של הרשות הפלשתינית, שקיבלו על עצמם סמכויות ביטחוניות מסוימות בג'נין ובחברון.

תוכנית הפעולה הנוכחית המשותפת לישראל ולאיחוד האירופי מתייחסת לסוגיות של זכויות האדם בקצרה בלבד ובאופן מעורפל. זאת בניגוד לתוכניות דומות המשותפות לאיחוד האירופי ולמדינות אחרות באזור. עם פתיחת השיחות בנושא "שדרוג" היחסים בין האיחוד האירופי לישראל בשלהי 2008, הצהיר האיחוד האירופי כי כל הסכם חדש בין הצדדים יכלול את הקמתה של ועדת משנה רשמית לזכויות האדם.

הקוורטט (האיחוד האירופי, ארה"ב, רוסיה והאו"ם) סיפק סיוע הומניטארי מוגבל לרצועת עזה; ארה"ב והאיחוד האירופי המשיכו להטיל סנקציות כלכליות על ממשלת חמאס השולטת ברצועת עזה.

בחודש מאי 2008 דנה ועדת זכויות האדם של האו"ם בישראל במסגרת מנגנון הסקירה התקופתית האוניברסאלית.